

TAALVAARDIGHEID IN DE ONDERWIJSTAAL: HOE ZIET EFFECTIEVE TAALSTIMULERING ERUIT?

Research paper SONO/2017.OL1.5/3

Gent, oktober 2017

Taalvaardigheid in de onderwijstaal: hoe ziet effectieve taalstimulering eruit?

In Nederland moet het referentiekader taal ervoor zorgen dat leerlingen het nodige taalvaardigheidsniveau bereiken op sleutelmomenten in hun onderwijsloopbaan. In Vlaanderen moet een schooltalenbeleid leiden tot meer taalvaardige leerlingen. Hoe scholen die streefdoelen met hun leerlingen bereiken, mogen ze zelf kiezen. Die autonomie roept echter ook heel wat vragen op. Hoe ziet een succesvol taalbeleid eruit? Welke maatregelen kunnen de taalvaardigheid van leerlingen écht versterken?

In een poging om een antwoord op die vragen te formuleren, doken we in meer dan 70 internationale wetenschappelijke publicaties over schooltaalbeleid en effectieve taalstimulering. Het resultaat is een uitvoerige literatuurstudie over schooltaalbeleid en meer bepaald wat werkt in moedertaalonderwijs. In wat volgt vatten we de belangrijkste conclusies samen.

Oefenkansen en ondersteuning

Taalvaardigheid is een complexe vaardigheid. Het is daarom van belang dat leerlingen voldoende oefenkansen krijgen om complexe taaltaken uit te voeren, mét de nodige ondersteuning. Effectieve ondersteuning kan de vorm aannemen van instructies of feedback van de leerkracht, maar evengoed van samenwerking met medeleerlingen of het gebruik van ICT-tools. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat leerlingen die met een teksteditor als Word aan de slag gaan, zowel met als zonder autocorrector, veel betere schrijftaken afleveren.

Evalueren om te leren

Feedback is een essentieel onderdeel van krachtig taalonderwijs. Feedback zet leerlingen best zo veel mogelijk aan om zelf te reflecteren over hun eigen ontwikkeling: wat doe ik al goed en waar moet ik nog op letten? Feedback kan ook van medeleerlingen komen, al blijkt commentaar van een volwassene nog steeds het meest effectief. Mogelijk kunnen beoordelingsroosters met een aantal criteria leerlingen helpen om concretere, meer gerichte feedback te laten geven aan medeleerlingen.

Functioneel taalaanbod

Oefeningen kunnen best zo functioneel mogelijk zijn, waarbij taal van belang is om het doel van de opdracht te bereiken, maar niet noodzakelijk het einddoel. De primaire focus van zo'n taaltaak ligt best op de betekenis, op het overbrengen en/of begrijpen van een boodschap. Denk bijvoorbeeld aan de organisatie van het schoolfeest, waarbij onder andere uitnodigingen moeten worden geschreven, met als voornaamste doel dat de genodigden weten waar en wanneer ze worden verwacht. Hoe meer het onderwerp aansluit bij de leefwereld van de leerlingen, hoe gemotiveerder de leerlingen zijn, én hoe meer vooruitgang ze boeken.

Strategie-instructie

Ook de instructie van strategieën helpt leerlingen vooruit, vooral als die is ingebed in de uitvoering van functionele taaltaken. Wanneer leerlingen strategieën krijgen aangereikt

terwijl ze functionele taaltaken uitvoeren én nadien worden gestimuleerd om over de gebruikte strategieën en de effectiviteit ervan te reflecteren, verhoogt hun taalvaardigheid in sterke mate. Goede luisteraars weten bijvoorbeeld of ze bij een gesprek of luisterfragment aandachtig moeten luisteren op zoek naar details of eerder de algemene boodschap moeten proberen te ontwaren, en overleggen met anderen om er zeker van te zijn dat ze de spreker juist hebben begrepen. Daarom is het belangrijk om in onderwijs aandacht te besteden aan zulke strategieën en erover in interactie met de leerlingen te gaan.

Aandacht voor het leerproces

Vaak worden leerlingen enkel beoordeeld op het eindresultaat: de samenvatting die ze schrijven, hun antwoorden op de vragen bij een leestekst, de jaarlijkse spreekbeurt. In krachtig taalonderwijs staan leerlingen en leerkrachten echter bewust stil bij het proces van taakuitvoering: Hoe gaan leerlingen om met moeilijke woorden? Kunnen ze op basis van de tekststructuur afleiden wat de schrijver met deze tekst bedoelt? Hoe pakken ze de voorbereiding van een spreekoefening aan? Denken ze bijvoorbeeld na over de volgorde van de verschillende onderdelen?

Samenwerkend leren

Samen lezen, schrijven of overleggen blijkt vooral bevorderlijk voor de taalontwikkeling van leerlingen die moeilijkheden hebben met taal. Wanneer die samenwerking georganiseerd wordt door bijvoorbeeld rollen te verdelen of te focussen op een specifieke tekstsoort, kunnen alle leerlingen er hun voordeel uit halen. Leerlingen zijn bovendien gemotiveerder om met de opdrachten aan de slag te gaan als ze met andere leerlingen mogen samenwerken.

Is er nog plaats voor grammatica?

Grammatica-instructie helpt zeker, maar vooral wanneer die komt op een moment waarop leerlingen daar nood aan hebben. Wanneer de dt-regel bijvoorbeeld wordt herhaald op het moment dat een leerling worstelt met “moet het hier in deze zin nu ‘dt’ zijn of niet”, zal die beter blijven hangen dan wanneer ze aan bod komt tijdens een afzonderlijke grammaticales, of wanneer ze op voorhand een reeks regels uitgelegd krijgen, en deze pas erna moeten toepassen.

Samenwerking, vertrouwen en ondersteuning als voorwaarden voor taalbeleid

Om de bovenstaande taalstimuleringspraktijken op een succesvolle manier toe te kunnen passen in de eigen praktijk, is het van belang dat leerkrachten voldoende vertrouwen hebben in hun eigen kunnen. Daarvoor moeten ze de ruimte krijgen om te experimenteren en moeten ze voldoende mogelijkheden krijgen om te overleggen binnen hun schoolteam of binnen te lopen bij (of samen les te geven met) collega's in de klas. Ook voldoende informatie over hoe taalontwikkeling werkt, welke taalstimuleringsmaatregelen effectief zijn en voldoende ondersteuning door middel van nascholingsessies en lesmaterialen blijken belangrijke voorwaarden om leerkrachten te doen groeien in het geven van krachtig taalvaardigheidsonderwijs.

Meer lezen?

De reviewstudie is integraal verschenen op de website van het Steunpunt voor Onderwijsonderzoek, <http://steunpuntsono.be/portfolio/311-2/>.

Vanbuel, M., Boderé, A., & Van den Branden, K. (2017). Helpen talenbeleid en taalscreening taalgrenzen verleggen? Een reviewstudie naar effectieve taalstimuleringsmaatregelen. Gent: Steunpunt Onderwijsonderzoek (SONO).